

עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.... שהם זכו להמסטורין דתורה-שבעל-פה, ונקרא על שם רבי יהודה ברבי אילעאי כי הוא ראש המדברים בכל מקום, הגם שהיה זה בגזירת קיסר, מאותו מעשה דפרק במה מדליקין, הכל גזירת שמים מפי עליון, דלב מלכים ביד ה', ונבחר מה' לראש המדברים בתורה שבעל פה על ידי יגיעתו הגדולה בהרבצת תורה בישראל יותר מכולם...'. (מתוך קדושת השבת – ז, עמ' 45. וע"ע תקנת השבין עמ' 141).

*

ויחן את פני העיר — אמר רב: מטבע תיקן להם. ושמואל אמר: שווקים תיקן להם. ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם' —
ויחן את בגימטריא: זה שווקים (עם הכולל).
פני בגימטריא: זהו מטבע (עה"כ).
ויחן את פני העיר בגימטריא: הקים מרחצאות. (גליונות קהלות יעקב)

דף לד

זאית להו צערא לכהנים לאקופי. אמר, איכא איניש דידע דאיתחזק הכא טהרה? — שאם כן, יש לסמוך על כך שאין זה בית הקברות אלא שנקבר כאן מת באונס וכדו', ומותר לפנותו (עפ"י רש"י).

ויש לשאול הלא לכאורה מותר לפנות בכל אופן, כדין מזיק את הרבים — ואפשר כיון שהיו הכהנים רגילים להזהר, אין זה נחשב מזיק.

ויש לעיין, כיון שמקום זה שימש מעבר לרבים ודאי אינו בית-הקברות גמור, שהרי אסור לטייל בו מפני איסור קלות ראש? — ואפשר כיון שנאבד מקומו נהגו בו היתר.

ואין להקשות לפי מה שכתב רש"י, הלא באמת לא פינה את המת אלא ציין את מקום הקבר? — כי מה שהציף את המת נחשב כפינוי (עפ"י חזון איש אהלות כב, מג. וע"ש שלתוס' יש כאן שיטה אחרת. וע"ע בן יהודע).

'אמר ליה ההוא סבא: כאן קיצץ בן זכאי תורמסי תרומה' — פירוש, בכל המקום. שאם רק במקצתו, עדיין יש לומר שהיה אז ידוע מקום הקברות וזרע במקום שאינו בית הקברות. ועיקר העדות נסמכת על מה ששתל, ולא על העקירה, כי העקירה נעשתה בזמן שעדיין לא הוכשרו לקבל טומאה.

ולכאורה גם אם נזרע חולין יש כאן עדות שאין במקום זה בית הקברות, שהרי אין זורעים בו משום קלות ראש. (חזו"א שם)

'אמרו זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן? — פירוש, אפילו הזונות שהן שונאות ביותר זו את זו (כמו שאמרו בפסחים ק"ג: ע"ש), מפרכסות זו את זו, כל שכן תלמידי חכמים אין ראוי להם לערער ולקטרג זה על זה. (עפ"י בית מאיר; מלא הרועים; ריעב"ץ. ור' בן יהודע).

'נתן בו עיניו...' — 'כי בהיות החסידים המדבקים מחשבתם בעליונים, כל דבר שהיו מחשבים בו ומתכוונים עליו באותה שעה היה מתקיים אם טוב ואם רע, וזהו שאמרו ז"ל נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות...' (מתוך אגרת הקדש להרמב"ן, ה).

ע"ע: אור החיים — בא (יא,ה) משפטים (כג,כג) שלח (יד,ט); מגדים חדשים — ברכות נח. וראה עוד במובא בברכות כ.

'עשרתם?' — יכולה אשה להפריש תרומות ומעשרות מעיסתה, וכן מהקדירה שהיא מבשלת, ואף על פי שלא אמר לה בעלה בפירוש להפריש מעשרות. ונראה שרשאית כמו כן לחלל מעשר שני על מעות בעלה, כאילו נתן לה רשות מפורשת. (עפ"י חזון איש — מעשרות ז,טו. ע"ש).

'ספק חשכה ספק אינו חשכה, אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים' — היינו טבילת כלים להעלותם מטומאה לטהרה. (ואפשר שדין זה נוהג גם בזמן הזה. ואף על פי שאין טומאה וטהרה נוהגות עתה ואין כאן תיקון של ממש, אף על פי כן אפשר שאסור משום שכל דבר שבמנין, צריך מנין אחר להתירו. עפ"י באור הלכה רסא, א ד"ה את).

והוא הדין לענין טבילת כלי חדש הניקח מן הנכרי, כיון שבכך הוא מתירו בשימוש, אין להטבילו בשבת, לפי שנראה כמתקן, ואף לא בין השמשות. ואולם אם הוא צריך את הכלי לשבת ואין לו כלי אחר — יכול להטבילו בין השמשות ולברך על הטבילה כדין. (עפ"י משנ"ב רסא סק"ה. וע"ש בבבא"ל ובשעה"צ).

'... ואין מדליקין את הנרות' — יש מפרשים, אין מדליקים על ידי נכרי, הואיל ואמירה לנכרי שבות היא, הלכך אסורה בין השמשות. (מובא בתוס' רי"ד (ע"ש), רבנו יהונתן, ריטב"א וב'חדושי הר"ן. ע"ש). ואולם להלכה פסק השלחן-ערוך (רסא,א) להתיר להדליק נר של שבת על ידי נכרי בין השמשות, וכן שאר צרכי מצוה, או כשהוא נחפו מאד ונצרך לדבר לשבת.

'מנא הני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי: אמר קרא וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא' — כי שלום אהלך זה נר של שבת שנתקן משום שלום בית, [כמו שדרשו לעיל (כה): על הפסוק ותנח משלום נפשי]. ופקדת נוך — זה עירוב, שהוא דבר הצריך לנו, לטלטל מבית לבית. ולא תחטא — זה מעשר, שנאמר בו ולא תשא עליו חטא. וכן 'חטא' מלשון חסרון, כלומר לא יחסר המזון על ידי מניעת המעשרות. (עפ"י ר"ן ורא"ש)

'כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצרות' — הטור (שצג) הביא בשם הר"ם שמריה, שאפשר לערב עירובי חצרות בין השמשות גם אם כבר קיבל עליו תוספת שבת. ויש אוסרים. והובאו שתי הדעות בשלחן ערוך (שם ב. ולפי הדעה השניה אסור אף קודם בין השמשות. והגר"א מצדד כדעה זו. עפ"י משנ"ב שם. וע"ע בהרחבה בט"ז תר; שו"ת משיב דבר ח"א כב; שו"ת פרי יצחק ח"א ח; שפת אמת).

יש שהעירו שלפי הדעה האוסרת, כשם שאסור לערב בעצמו לאחור שקיבל עליו השבת, כמו כן אין לערב עבור מי שכבר קיבל עליו שבת. (ערוך השלחן שם). ולפי זה יש לאדם המערב עירובי חצרות עבור הציבור, להזהר להקדים ולערב, שאם לא יקדים, שמא ישנם אנשים או נשים שכבר קיבלו עליהם את השבת, ועבורם אין העירוב מועיל, ושוב אינו מועיל גם בשביל האחרים. (כן העיר הגר"ס קאפשטיין מראדין. והציג הדברים לפני החפץ חיים ז"ל, ואמר שהיא הערה חזקה).

ויש מי שכתב ללמד זכות בדבר, כי טעמה של הדעה האוסרת לערב בזמן תוספת-שבת, אינו משום שנחשב כמערב בתוך השבת, שאין עירובו עירוב, שהרי ענין התוספת אינו אלא איסור מלאכה שאדם מקבל על עצמו, אך באמת לא נכנסה השבת, אלא האיסור לערב באותו הזמן הוא משום פעולת העירוב עצמה, שנחשבת כמלאכת תיקון, ולכך אסור לעשותה בשבת. [וכמו שמשמע מדברי רש"י במשנתנו, שטעם האיסור לערב עירובי תחומין בין השמשות, משום 'שבות', דהיינו לא (רק) משום שאי אפשר לקנות שביתה בתוך השבת אלא משום חילול שבת שיש בפעולת העירוב עצמה]. וכיון שכן, אם אדם אחר מערב עבור מי שקיבל עליו את השבת — עירובו עירוב, שהרי לא נעשתה כאן פעולת איסור כלל. (עפ"י הר צבי)

'אמרו לו שנים צא וערב עלינו... בין השמשות ספקא הוא וספקא דרבנן לקולא' — רש"י (בד"ה ה"ג) כתב שמדובר בעירובי תחומין, וכן דעת הרמב"ם (עירובין ו, יג. וכן נקט לעיקר במגיד משנה שם, ע"ש ובפני יהושע).

אבל רבנו חננאל כתב: עירובי חצרות. ולזה הסכימו רבנו תם, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ר"ן ורא"ש — אבל בעירובי תחומין אין להקל בספק, גם אם ננקוט 'תחומין דרבנן', וכמו שאמרו לעיל שאין לערב עירובי תחומין בין השמשות, ולא רק לכתחילה, אלא אף בדיעבד, כתבו הראשונים להוכיח מהסוגיא בעירובין (לה). שאין העירוב מועיל אם הונח בין השמשות. ואולם כאשר הניח עירוב מבעוד יום ונאכל בין השמשות, יש סוברים שבזה מעמידים העירוב על חזקה דמעיקרא, לומר שהיה קיים בכניסת היום, וכשר. (ע' ריטב"א כאן ובעירובין עו. ורשב"א ור"ן שם, ומהרש"א כאן בד' הרא"ש). ויש חולקים (תוס' כאן; 'עבודת הקדש' להרשב"א ה, טז).

להלכה, בשלחן ערוך (תטו, ג) הביא דעה ראשונה בסתם ודעה שניה ב'ויש חולקים', ומשמע שנקט לעיקר כדעת הרמב"ם ורש"י, ששניהם קנו עירוב. ואולם בבאור הלכה (שם, סעיפים ג וד) כתב שרוב הראשונים מחמירים וסיים ב'צ"ע לדינא'. (ואולם באופן שהניח העירוב מבעוד יום ונאכל בין השמשות, בזה לא שמענו דעתו להחמיר, ונראה לכאורה שרוב הראשונים מקלים).

'גזרה שמא ירתיה. אמר ליה אביי: אי הכי בין השמשות נמי ניגזר' — רש"י מפרש 'שמא ירתיה' — שמא תצטנן הקדרה וירתחנה, ויש כאן איסור תורה משום בישול. והקשה אביי אם כן מדוע אין גוזרים בין השמשות משום איסור תורה של מלאכת 'מבשל'.

ואף על פי שאין בישול אחר בישול (ע' להלן קמה:) — יש לחלק בין דבר יבש לדבר לח, שדבר יבש כיון שנתבשל פעם אחת שוב אין בו עוד בישול, אבל דבר לח שאינו מתרכך בבישולו אלא חמימותו זהו תיקונו, הלכך כל שנצטנן חוזר לקדמותו ויש בו בישול אחר בישול — כן כתב הרא"ש להלן (פרק ג).

ואולם דעת הרשב"א ור"ן שגם בלח אין בישול אחר בישול. והחשש כאן אינו משום 'מבשל' אלא משום 'מבעיר' — שמא יחתה בגחלים.

ואפשר שחוששים שמא ימצא שלא נתבשל כל צרכו וירתיה. (ע' חזון איש לו, יג). וגרסת הרי"ף והרמב"ם בגמרא שונה מגרסת רש"י, ולדבריהם החשש 'שמא ירתיה' נאמר על איסור הטמנה מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, שחוששים שמא ירתיה וייגלה ושוב יטמין בשבת. (וראה בשו"ת הרי"ף רצ. וברמב"ן ועוד ראשונים באריכות).

רבי אלעזר בר' יהודה אומר: בעון חלה אין ברכה במכונס ומארה משתלחת בשערים וזורעים זרעים ואחרים אוכלים.

בעון ביטול תרומות ומעשרות, שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר והיוקר הווה והשכר אבד ובני אדם רצים אחר פרנסתם ואין מגיעים. ואם נותנים — מתברכים.

בעון גזל הגובאי עולה והרעה הווה ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם.

בעון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין ('קלקול' — לא בודון אלא מתוך חוסר עיון וכדו'. רש"י. או קלקול ע"י השמשים, הסופרים והשוטרים, ולא ע"י הדיינים. מהרש"א) וביטול תורה — חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא ובני אדם אוכלים ואינם שבעים ואוכלים לחמם במשקל.

בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטים והדרכים משתוממים.

בעון שפיכות דמים בית המקדש חרב ושכינה מסתלקת מישראל.

בעון גילוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמיים ויובלות גלות באה לעולם ומגלים אותם ובאים אחרים ויושבים במקומם.

בעון נבלות פה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים. הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו אפילו חותמים עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה — הופכים עליו לרעה. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם. רב נחמן בר יצחק אמר: אף שומע ושותק.

אמר רב אושעיא: כל הממרק עצמו לעבירה (מפנה לבו להתעסק בעברות. רש"י), חבורות ופצעים יוצאים בו, ולא עוד אלא שנדון בהדרוקן. אמר רב נחמן בר יצחק: סימן לעבירה (של זנות. מפרשים) — הדרוקן. [בשרו מתקשה ומתנפח].

תנו רבנן, ארבעה סימנים הן; סימן לעבירה — הדרוקן. סימן לשנאת חנם — ירקון. סימן לגסות הרוח — עניות. סימן ללשון הרע — אסכרה.

תנו רבנן, אסכרה באה לעולם על המעשר. רבי אלעזר בר' יוסי אומר: על לשון הרע. [והסיקו שראבר"י מוסיף על דברי קודמו ואינו חולק]. רבי שמעון אומר: בעון ביטול תורה. ואף נשים, נכרים ותינוקות נענשים בכך, על שמבטלים את האחרים מתורה. ותשב"ר שנענשים, הגם שאינם בטלים ואינם מבטלים אחרים — כי הם נתפשים על הדור כאשר אין שם צדיקים הנתפשים על הדור.

דף לד

- מו. א. אלו דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה?
- ב. אלו דברים הותרו לעשותם בספק-חשכה-ספק-אינו-חשכה?
- ג. שנים ששלחו שליח לערב בשבילם, לאחד ערב מבעוד יום ולאחר ערב בין השמשות, הראשון נאכל עירובו בין השמשות והשני נאכל משחשכה — האם עירובם עירוב?
- א. שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה (מבעוד יום סמוך לחשכה, לא קודם לכן ולא אחר כך. רש"י); עשרתם? ערבתם (עירובי תחומין ועירובי חצרות. רש"י כאן)? הדליקו את הנר! וצריך לאמרם בנחת כדי שיקבלום ממנו.
- נראה שאין צריך לשאול ולהזכיר אלא בערב שבת — שמא פשעו ואחרו, ויבואו לעשות

מלאכה בין השמשות, אבל בשאר ימות החול, אדם המכיר בבני ביתו שחברים הם, אינו צריך לשאול 'עשרתם?' וכדו'. וכן ביום-טוב אין צריך לומר 'הדליקו את הנר', כי אין חשש שיבטלו מצוה אלא החשש רק על איחור (עפ"י שפת אמת).

ב. לסתם מתניתין, גזרו על השבות בין השמשות, ולכן אין מעשרים את הודאי ואין מטבילים את הכלים, וכל שכן שאין מדליקים את הנרות, שהיא מלאכה דאוריתא. וכן אין לערב עירובי תחומין, (שאף אם תחומין דרבנן, הרי זה 'שבות' גמור שהסמיכוהו חכמים על המקראות. רש"י). אבל מותר לעשר את הדמאי ולערב עירובי חצרות, לפי שהם חומרות שהחמירו חכמים ואין בהם משום 'שבות' גמור. וכן מותר לטמון את החמין בין השמשות.

א. מדיוק לשון רש"י משמע שרבי (בביצה לב: ולעיל ח:) חולק על משנתנו וסובר כל שהוא משום 'שבות' לא גזרו עליו בין השמשות (וע' גם בתוס' לט: ד"ה ממעשה). ואולם דעת הראב"ד (מובא בריטב"א כאן ובעירובין לב:) שלא התיר רבי אלא לענין קניית עירוב המונה בכרמלית בין השמשות. ויש אומרים שלא התיר רבי אלא לדבר מצוה. ע' רמב"ם שבת כד, ומגיד משנה; בית יוסף רסא; תוס' יום טוב.

ב. הטמנה זו שאמרנו — לדעת רש"י, ראב"ד ושאר ראשונים, היינו בדבר שאינו מוסיף הבל. אבל מהרמב"ם (שבת ד, ובפיה"מ) נראה שאף בדבר המוסיף הבל מותר בין השמשות. ותמוה על כך הראשונים.

ג. ישנה דעה הסוברת שמותר לערב עירובי תחומין בין השמשות ולא עירובי חצרות. ע' רא"ש עירובין ספ"ו בשם רש"י; מהר"צ חיות כאן. ואין הלכה כן. נחלקו הפוסקים האם מותר לערב עירובי תחומין בין השמשות לצורך מצוה (מובא במשנ"ב רסא סק"ז).

ד. נחלקו הפוסקים האם מותר לערב עירובי חצרות בזמן תוספת שבת, למי שקיבל עליו את השבת. וכן דנו אחרונים האם מועיל שאדם אחר יערב בשביל מי שכבר קיבל עליו את השבת (ע' או"ח שצג, ב).

ה. יש מפרשים שזה שאסרו להדליק הנרות בין השמשות היינו אפילו על ידי נכרי, כי איסור אמירה לנכרי שבות וגזרו עליה בין השמשות. ע' בראשונים. ולהלכה פסק השלחן-ערך (רסא, א) שמותר לומר לנכרי בין השמשות להדליק נר לצורך שבת או שאר דבר מצוה.

ו. כלי חדש הניקח מן הנכרי — אסור להטבילו בין השמשות של שבת. אבל אם צריך אותו לשבת ואין לו כלי אחר, יכול לטבול בין השמשות בברכה. עפ"י משנ"ב רסא סק"ה ע"ש.
ז. יש מי שכתב שמעשר ירק, הואיל ואין לו עיקר בתורה אלא עיקרו מדרבנן, אפשר להפריש בין השמשות (שו"ת אור המאיר למהר"ם שפירא מלובלין, לו). ואולם בשו"ת שבט הלוי (ח"א מח) כתב להוכיח שאין חילוק לענין זה בין מעשר פירות האילן לירק. וע"ע במגדים חדשים כאן.

ג. הואיל ובין השמשות ספק ועירובי חצרות דרבנן — הלכך בין זה שערב מבעוד יום ונאכל בין השמשות ובין זה שערב בין השמשות ונאכל משחשכה — קנו עירוב, שספק דרבנן לקולא.

א. רש"י פרש בעירובי תחומין. אבל רבנו חננאל מפרש בעירובי חצרות, ולזה הסכימו שאר הראשונים, אבל ספק בעירובי תחומין (עכ"פ כשאין חזקה דמעיקרא להכשירו) — לחומרא.